

## TAVA-partisiippi kolmen aineiston ja kahden konstruktion valossa

**Heli Pekkarinen:** *Monikasvoinen TAVA-partisiippi. Tutkimus suomen TAVA-partisiipin käyttökonteksteista ja verbi-liittojen kieliopillistumisesta.* Helsinki: Helsingin yliopisto 2011. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6965-9>. 230 s. ISBN 978-952-92-9008-6 (NID.), 978-952-10-6965-9 (PDF).

Heli Pekkarisen väitöstutkimuksen aihe on suomen passiivin VA-partisiippi eli TAVA-partisiippi eri käytöissään (esim. *postitettava kirje, kirje on postitettava ~ postitettavissa*). Tutkimustehtävä on perusteltu, sillä muodon käyttöä on aikaisemmissa tutkimuksissa ja kieliopissa kuvattu yksipuolisesti. Tutkimuksen tavoitteena on aineiston avulla kuvata TAVA-partisiipin merkityksiä erilaisissa konteksteissa ja selvittää, miten muoto saa modaalisen merkityksensä. Toinen keskeinen tavoite on eräänlaisina tapaus-tutkimuksina tarkastella mahdollisuus- ja välttämättömyysrakenteiden (*on tehtävissä, on tehtävä*) kieliopillistumista eli merkityksen ja muodon vakiintumista kiinteiksi konstruktioiksi. Tälle työlle ai- van likeisintä tutkimusta edustavatkin Taru Nordlundin (Salmisen, 2000) tutkimus ns. kvasirakenteesta eli *olla tekevinään* -tyypistä ja Sari Maamiehen (1997) selvitys ns. propinkvatiivirakenteesta eli *olla putoamaisillaan* -tyypistä.

Heli Pekkarisen väitöstutkimus suomen TAVA-partisiipista pohjautuu kolmeen erilaiseen aineistoon. Aineistojen vertailu on työssä myös keskeinen ja hyvin perusteltu metodinen ratkaisu. Ai-

neistojen analyysin avulla tekijä piirtää tarkan kuvan tutkimastaan muodosta, sen merkitykseen vaikuttavista esiintymisympäristöistä ja vakiintuneista konstruktioista, joiden osa TAVA-partisiippi on. Nykykirjakielen, murteiden ja vanhan kirjakielen tarkastelu erikseen ja yhdessä auttaa ymmärtämään, millaisia merkityksiä TAVA-partisiipilla nykykielessä on ja miksi. Eri aineistot antavatkin kuvan kolmesta varsin erilaisesta TAVA-partisiipista: murreaineistoa voi pitää muodon alkuperäisintä luonnetta parhaiten kuvaavana, käännöskieltä edustavassa vanhan kirjakielen materiaalissa näkyvät vieraiden kielten – kiinnostavasti nimenomaan latinan eikä ruotsin – mallit ja nykykirjakelessä vaikuttaa normittaminen. Kielen normittamisen vaikutusten ja erilaisten lähirakenteiden merkitysten tarkastelulla on myös tutkimuksessa tärkeä osansa. Hyvä esimerkki näiden kahden yhdistelmästä on nesessiivirakenteiden murteissa esiintyvän subjektin sijaan koskevan variaation ja yleiskielen normittamisen vaikutus *on tehtävä* -rakenteen ekspansioon: *on tehtävä* -rakennetta käytettäessä ei tarvitse miettiä, onko sen subjekti nominatiivissa vai genetiivissä ja kumpi niistä olisi normin mukainen muoto.

Teoreettisesti keskeisiä kenttiä tutkimuksessa ovat kieliopillistuminen ja modaalisuus. Erityisesti kieliopillistumista tekijä esittelee ja arvioi havainnollisesti mutta kompaktisti ja kriittisesti. Pekkarisen käsitykseen kieliopillistumisesta kuuluu olennaisena osana konstruktio-

ajattelu: kieliopillistuminen nähdään konstruktioitumisena, muodon ja merkityksen vakiintuneiden liittojen kehityksenä, eikä lekseemilähtöisenä, yksittäisen sanan tehtävien muutoksena. Pekkarinen osoittaa, että konstruktion kehitys voi perustua muutaman leksikaalis-tuneen muodon yleistymiseen, kuten on käynyt mahdollisuusrakenteen kohdalla. *Olla tehtävissä* -rakenteen taustalle on uskottavaa olettaa kiteytyneet *on saatavissa* ja *on nähtävissä* -rakenteet, jotka murreaineistossa ovat rakenteen frekventimpiä esiintymiä ja yleiskielessäkin kuuluvat kuuden yleisimmän joukkoon. Toisaalta nykykielessä erittäin produktiivisen välttämättömyysrakenteen eli *on tehtävä* -tyypin alkuperäksi ei ole luontevaa olettaa vastaavaa, yksittäisestä verbistä tai muutamista verbeistä koostuvaa taustaa, vaan väljempää, predikatiivikonstruktion perustuvaa lähtökohtaa.

Sekä kieliopillistumisen että modaalisuuden käsitteitä käytetään työssä taiten, hirttäytymättä jyrkkiin näkökantoihin. Tämä on sopusoinnussa sen kanssa, kuinka Pekkarinen paikantaa itsensä tutkijana: hänen tavoitteenaan on kuvata kieltä ”teoriakehykseltömästi” eli ennakkoluuloitta ja avoimin mielin, ilman ajattelua ja analyysia rajoittavia taustaoletuksia ja odotuksia. Tavoitteena on siis tehdä mahdollisimman hyvin oikeutta tarkasteltavalle rakenteelle itselleen ja antaa aineistojen paljastaa sen todellinen merkitys ja käyttötavat. Tällainen tavoite sinänsä on tärkeä, ja on hyvä, että sen kirjoittaa auki. Nähdäkseni se on myös varsin tyyppillinen tavoite nykfyennistisessä tutkimuksessa, jossa laajan, hyvin järjestetyn aineiston ei anneta yksin olla äänessä mutta jonka avulla halutaan täydentää olemassa olevaa käsitystä jostakin kielen ilmiöstä. On kuitenkin selvää, ettei

täysin ennakkoluuloton ja ennakko-odotukseton ajattelu ja analyysi ole mahdollista, vaan tutkimus rakentuu aina aiemmin opitun ja koetun varaan. Pekkarisen työssä aivan konkreettisia merkkejä tästä ovat muun muassa kognitiivisen kielitieteen ja konstruktiokieliopin ajatukset, joihin tutkimuksessa tukeudutaan. Näiden selviä vaikutteita antaneiden suuntausten esittely olisi ollut paikallaan; lukija hyötyisi selkeistä kannanotoista. Nykfyennistiikassa eklektinen, useammasta teoriasuuntauksesta ammentava tutkimus on hyvin edustettuna.

Työssään Pekkarinen osoittaa, että aikaisemmissa tutkimuksissa ja kielen kuvauksissa annettu kuva TAVA-partisiipin merkityksistä on ollut aivan liian yksipuolinen ja virheellinenkin. Erityisesti modaalisen merkityksen riippuvuus partisiipin käyttöympäristöstä on tässä suhteessa tärkeä tulos: *luettava kirja, kirja on helposti luettava, kirja on luettavana ja kirja tulee luettavaksi* -tyyppisten ilmaisujen on esiinnyttävä sopivassa kontekstissa tullakseen tulkituksi modaalisenä, välttämättömyyttä tai mahdollisuutta ilmaisevana. Näitä kontekstiehtoja ovat jollakin tavoin ilmipantu subjektin tarkoite (*kirja on lasten luettavana*), ominaisuutta ilmaiseva tehtävä (*tämä on parsittava sukka, tuo toinen on ehjä*), partisiippiverbin oma merkitys (*asia on hoidettava tänään*) ja esiintyminen direktiiveissä (*kirja määrättiin luettavaksi*). Myös mahdollisuus- ja välttämättömyysrakenteissa modaalisuus on nimenomaan koko *olla*-verbin ja TAVA-partisiipin muodostaman konstruktion, ei yksin partisiipin merkitys. Tulokset perustuvat oivaltavaan aineistojen käyttöön ja mahdollisuus- ja välttämättömyysrakenteiden osalta myös monipuoliseen syntaktiseen analyysiin.

Tutkimuksen kohteena on morfologisesti kompleksinen muoto, jonka morfologinen motivaatio eli muodon eri elementtien tehtävät tulevat tarkasteltaviksi erityisesti mahdollisuusrakenteen kehityksen ja nykymerkityksen selvittelyssä. Tässä tarkastelussa huomio kohdistuu ennen kaikkea sijamuotoon, kun *on nähtävissä* -rakennetta verrataan lähikonstruktioihin kuten *on nähtävillä*. Partisiipin itsensä osuuden selvittely jää tässä valitettavasti hiukan sijamuotojen jalkoihin, eikä passiivia oteta morfologisen motivaation tarkastelussa huomioon lainkaan. Kuitenkin sekä mahdollisuudesta välttämättömyysrakenteiden tarkastelussa nousee esiin se, miten olennainen elementti passiivi niissä on: modaalinen tulkinta syntyy, kun partisiipin ilmaisema toimintaa tarkastellaan passiivin implisiittisesti ilmaiseman henkilökokijan kannalta. Tätä passiivin keskeisyyttä tekijä toki korostaa toisaalla työssään.

TAVA-partisiipin ja sen käyttökon tekstien kehityksen tarkastelu osoittaa konkreettisesti tavalla aukon suomen yleiskielen tutkimusmahdollisuuksissa: 1900-luvun alkupuolen kirjakielen materiaalia ei ole lainkaan saatavana sähköisessä muodossa. Tämän puutteen toivoisi tulevan korjatuksi pian. Suomen kirjakielen kehityksen jaottelu eri jaksoihin päättyy nykykäsityksen mukaan 1870- tai 1880-luvulle, jolloin nyky-suomen kauden katsotaan alkavan. *On tehtävä* -tyyppisten ja muiden nimenomaan suomen kirjoitetulle nyky-yleiskielelle ominaisten rakenteiden tutkimus ajallisesti kattavan aineiston avulla osoittaisi varmasti, mi-

ten jaottelua voisi tarkentaa. Mistä alkaa nyky-nykysuomi?

Pekkarinen nostaa tutkimuksessaan esiin useita lisätutkimusta kaipaavia seikkoja. Kiinnostava kysymys on muun muassa venäjän vaikutus suomessa itämurteista lähtöisin olevaan välttämättömyysrakenteeseen ja mahdollisesti suomen partisiippien käyttöön laajemminkin, ovathan suomen ja venäjän partisiippijärjestelmät keskenään hyvin samankaltaiset.

Kaiken kaikkiaan Pekkarinen hyödyntää työssään sekä innovatiivisia että kriittisiä näkökulmia ja tarkastelee tutkimuksensa kohdetta havainnollisesti sekä yksityiskohtien että suurten linjojen tasolla. Työ on tärkeä lisä suomen verbi-konstruktiota käsittelevään tutkimukseen ja kieliopillistumisen tutkimukseen ja aineistovetoiseen tutkimukseen yleisemminkin.

KRISTA OJUTKANGAS  
etunimi.sukunimi@utu.fi

## Lähteet

- MAAMIES, SARI 1997: Hanhi hautomaisillansa. – Lea Laitinen & Tapani Lehtinen (toim.), *Kieliopillistuminen. Tapaustutkimuksia suomesta* s. 20–37. Kieli 12. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- SALMINEN, TARU 2000: *Morfologiasta moniäänisyyteen. Suomen kielen kvasirakenteen merkitys, käyttö ja kehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.